

Prospects for legal regulation of relations related to the provision of financial postal services in Ukraine

Перспективи правового регулювання відносин, пов'язаних із наданням фінансових поштових послуг в Україні

Maxym Lisovyi

Key words:

postal services, financial services, banking services, transfer.

Ключові слова:

послуги поштового зв'язку, фінансові послуги, банківські послуги, переказ.

Постановка проблеми. Налагоджений поштовий зв'язок є маркером стійкого розвитку суспільства. Нині підприємства зв'язку мають законодавчу підставу для надання різноманітних послуг, серед яких поштові перекази, банківські операції тощо¹.

Одним із ключових напрямів розвитку поштового сервісу є розширення сфери поштових послуг. Впровадження нових фінансових послуг підприємствами зв'язку має очевидні переваги в сучасних конкурентних умовах, оскільки уможливорює обслуговування населення у віддалених кутках країни.

Стан дослідження. Проблемам правового регулювання відносин із надання послуг поштового зв'язку присвячені праці відомих учених, зокрема, Н.Г. Риженкової, М.А. Тарасової, А.І. Хаснутдінова, Г.П. Чуб, Н.П. Лопатиної, Д. Нурмамедової, В.В. Мазуренка, О.В. Тер-Степанян, В.О. Невядовського та інших. Однак постійне розширення кола послуг, що надаються, залишає поза увагою деякі аспекти правового регулювання цієї діяльності. Йдеться про теоретичне осмислення правової регламентації процесу надання фінансових послуг підприємствами зв'язку.

Метою статті є аналіз та визначення перспектив правового регулювання фінансових поштових послуг.

Виклад основного матеріалу. Законодавче регулювання здійснення фінансових послуг підприємствами зв'язку складається з низки нормативно-правових актів та є певною мірою неузгодженим. Так, Закон України «Про поштовий зв'язок» визначає послуги поштового зв'язку продуктом діяльності оператора поштового зв'язку з приймання, обробки, перевезення та доставки (вручення) поштових відправлень, із виконання доручення користувача на пересилання та виплату адресату зазначеної ним суми грошей (поштовий переказ), банківських операцій.

Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (далі – Закон про фінансові послуги) переказ коштів і банківські послуги віднесено до фінансових послуг, що визначаються як операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, шляхом залучених від інших осіб фінансових активів, із метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів².

Серед умов надання фінансових послуг, передбачених Законом про фінансові послуги, зазначено, що останні надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами – підприємцями (ч. 1 ст. 5). І далі ст. 7 Закону про фінансові послуги містить положення, відповідно до якого юридична особа, яка має намір надавати фінансові послуги, зобов'язана звернутися до відповідного органу державного регулювання ринків фінансових послуг протягом тридцяти календарних днів із дати державної реєстрації для включення її до державного реєстру фінансових установ, а у разі, якщо відповідно до закону надання певних фінансових послуг потребує ліцензування, фінансова установа має право на здійснення таких послуг лише після отримання відповідних ліцензій.

¹ Про поштовий зв'язок: Закон України від 04.10.2001 р. № 2759-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2759-14/>

² Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону про фінансові послуги, фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи кілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг. Не є фінансовими установами (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, що надають послуги з видачі фінансових гарантій у порядку та на умовах, визначених Митним кодексом України (п. 1 ч. 1 ст. 1).

Як бачимо, Закон про фінансові послуги не вважає операторів поштового зв'язку фінансовими установами, оскільки для них надання фінансових послуг не є виключним видом діяльності. Тому надання операторами поштового зв'язку послуг із переказу грошових коштів та інших фінансових послуг не охоплюється дією цього нормативно-правового акта та взагалі положення Закону про фінансові послуги можна тлумачити як заборону на здійснення фінансових послуг установами, які не належать до фінансових.

Свою чергою, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначає операторів поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів суб'єктами первинного фінансового моніторингу (п. 5 ч. 2 ст. 5)³.

Первинний фінансовий моніторинг визначається цим нормативно-правовим актом як сукупність заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямовані на виконання вимог цього Закону, нормативно-правових актів суб'єктів державного фінансового моніторингу, що включають, зокрема, проведення обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу.

Тобто цей закон, навпаки, передбачає здійснення фінансових послуг операторами поштових послуг та зобов'язує останніх, зокрема, стати на облік у спеціально уповноваженому органі як суб'єкт первинного фінансового моніторингу. Таким органом для операторів поштового зв'язку, відповідно до п. б частини 1 ст. 14 Закону про фінансовий моніторинг, є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку (Міністерство інфраструктури України), який відповідно до підпункту 57 пункту 4 Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 р. № 460, здійснює державний контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу (операторів поштового зв'язку) у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Крім цього, обов'язком суб'єктів первинного моніторингу є: здійснення ідентифікації, верифікації клієнта (представника клієнта), вивчення клієнта та уточнення інформації про клієнта у випадках, встановлених законом; забезпечення виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, до початку, в процесі, в день виникнення підозри, після їх проведення або під час спроби їх проведення чи після відмови клієнта від їх проведення, зокрема з використанням засобів автоматизації; забезпечення у своїй діяльності управління ризиками та розробляти критерії ризиків; забезпечення реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу тощо.

Неузгодженість законодавства у сфері регулювання фінансових послуг та невизначеність правового статусу операторів поштового зв'язку як надавачів фінансових послуг спричиняє певні складнощі для правового регулювання цих послуг.

Досліджуючи проблеми господарсько-правового забезпечення функціонування ринку фінансових послуг, К.В. Масляєва слушно зазначає, що дійсно існують юридичні особи, що не мають правового статусу фінансової установи та можуть поряд зі здійсненням іншої господарської діяльності надавати певні види фінансових послуг, та посилається на відповідні нормативно-правові акти⁴. Ідеться про Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 22.01.2004 р. № 21, яким затвердже-

³ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

⁴ Масляєва К.В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг України: Монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. С. 15.

не «Положення про надання послуг із фінансового лізингу юридичними особами – суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами», та про Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 31.03.2006 р. № 5555 «Про можливість надання юридичними особами – суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, фінансових послуг із надання коштів у позику та надання поручительств».

Основою ринку поштових послуг України є діяльність національного оператора – Публічного акціонерного товариства «Укрпошта» (далі – «Укрпошта»), на якого покладаються функції із надання населенню на всій території країни універсальних послуг поштового зв'язку. Саме «Укрпошта» має забезпечувати на всій території країни доступ населення до послуг поштового зв'язку встановленого рівня якості за соціально доступними тарифами.

У грудні 2017 р. «Укрпошта» як національний оператор поштового зв'язку отримала дозвіл на здійснення фінансової послуги з переказу коштів. Так, відповідно до постанови Правління Національного банку України від 21.12.2017 р. № 138 визначається можливість надання національними операторами поштового зв'язку, призначеними відповідно до законодавства та інших актів, фінансової послуги з переказу коштів та можливість участі національних операторів поштового зв'язку у внутрішньодержавних та міжнародних платіжних системах за умови отримання ліцензії Національного банку України⁵. Ідеться про видачу ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків, передбачену п. 27 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України»⁶ та, відповідно до Положення про порядок видачі небанківським фінансовим установам ліцензії на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків, затверджену постановою Правління Національного банку України від 17.08.2017 р. № 80, яке визначає умови, за яких видається ліцензія на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків Національним банком України, порядок видачі, оформлення ліцензії, а також підстави, за яких Національний банк України має право відмовити у видачі ліцензії, зупинити або відкликати її.

«Укрпошта» здійснює свою діяльність із поштового переказу, користуючись послугами банківської платіжної системи. Разом із цим «Укрпошта», на підставі двосторонніх угод, проводить обмін міжнародними поштовими переказами з операторами поштового зв'язку інших держав. Обробка таких переказів провадиться з урахуванням Угоди про службу поштових платежів Всесвітнього поштового союзу та законодавства України. Взаєморозрахунки по переказах, що надходять для оплати в Україну, здійснюються у безготівкових доларах США, оплата переказів одержувачам провадиться у національній валюті – гривні.

Поштові перекази не належать до універсальних поштових послуг та залежно від способу пересилання поділяються на прості (пересилаються мережею поштового зв'язку) та електронні (пересилаються телекомунікаційними мережами). Поштові перекази поділяються на внутрішні (пересилаються в межах України) та міжнародні (пересилаються за межі України, надходять до України, переміщуються через територію України транзитом).

Поштовий переказ у межах України пересилається лише в національній валюті після внесення відправником суми, призначеної для переказу, та плати за його пересилання в готівковій формі чи шляхом безготівкового розрахунку.

Міжнародний переказ грошей (поштовий переказ) здійснюється в іноземній або національній валюті в установленому законодавством порядку⁷. Відповідно до ст. 5 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 15-93 національний оператор поштового зв'язку має право на здійснення валютних операцій на підставі генеральної ліцензії, що видається Національним банком України.

Щодо надання поштовими підприємствами інших фінансових (банківських) послуг, варто зазначити, що нині відсутнє законодавче підґрунтя для надання цих послуг національним оператором поштового зв'язку.

Норма ч. 3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачає, що залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб, відкриття

⁵ Про надання національними операторами поштового зв'язку фінансової послуги з переказу коштів: Постанова Правління Національного банку України від 21.12.2017 р. № 138. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0138500-17/>

⁶ Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14/>

⁷ Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-%D0%BF>

та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу) та розміщення залучених у вклади (депозити), зокрема на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик належать до банківських послуг, а у ч. 4 цієї ж статті сказано, що банківські послуги дозволяється надавати виключно банку⁸.

Отже, наведена норма не дає змоги здійснювати надання банківських послуг національним оператором поштового зв'язку, що унеможливує використання найбільшої в Україні мережі об'єктів поштового зв'язку для збільшення доступності банківських послуг до всіх без виключення верств населення на всій території держави.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо фінансових послуг у галузі поштового зв'язку» від 21.06.2017 р. № 6601⁹ пропонує цілу низку змін до чинних нормативно-правових актів, зокрема, щодо визначення поняття поштового рахунку як рахунку, що відкривається національним оператором поштового зв'язку фізичній та/або юридичній особі, на договірній основі для зарахування коштів, у тому числі заробітної плати, пенсії, державних соціальних допомог, торгівельної виручки, тощо, та здійснення розрахунково-касових операцій, у порядку, встановленому Національним банком України для національного оператора поштового зв'язку. Крім цього, пропонується: у Законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» передбачити можливість випуску національним оператором поштового зв'язку платіжних карток; Закон України «Про банки і банківську діяльність» доповнити нормою, відповідно до якої банк має право надавати своїм клієнтам банківські послуги шляхом укладання агентського договору з національним оператором поштового зв'язку; закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про оплату праці» доповнити положенням, згідно з яким відповідні виплати (пенсійні виплати або заробітна плата) можуть перераховуватись на поштові рахунки.

У разі прийняття Верховною Радою України цього законопроекту буде удосконалено порядок виплати пенсій та грошових допомог через відділення поштового зв'язку та з використанням банківських (поштових) рахунків; удосконалено порядок надання послуги поштового зв'язку з переказу коштів; забезпечено доступ населення на всій території держави до фінансових (банківських) послуг; збільшено рівень банківської доступності для бізнесу у віддалених населених пунктах; створено умови для підвищення рівня безготівкових розрахунків у державі.

Висновки. З огляду на аналіз чинного регулювання, надання окремих фінансових послуг підприємствами зв'язку, зокрема поштового переказу, є можливим тільки у разі отримання статусу національного оператора поштового зв'язку та за умови отримання ліцензії Національного банку України. Неузгодженість законодавства у сфері регулювання фінансових послуг та невизначеність правового статусу операторів поштового зв'язку як надавачів фінансових послуг спричиняє певні складнощі для правового регулювання цих послуг. Для більш чіткої регламентації здійснення операторами поштового зв'язку окремих фінансових послуг варто внести певні зміни до деяких нормативно-правових актів, зокрема, визначити операторів поштового зв'язку фінансовими установами та надати їм законодавчу можливість здійснювати банківські операції.

Анотація

У статті проаналізовано діяльність операторів поштового зв'язку та розглянуті перспективи правового регулювання фінансових послуг у сфері поштового зв'язку. Надано пропозиції щодо вдосконалення чинного регулювання поштових послуг, зокрема поштового переказу, банківських операцій.

⁸ Про банки і банківську діяльність Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо фінансових послуг у галузі поштового зв'язку: Проект Закону України від 21.06.2017 р. № 6601. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62068.

Summary

The article analyzes the activity of postal operators and considers the prospects of legal regulation of financial services in the field of postal communication. The proposals on improvement of the existing regulation of postal services, in particular, postal transfer, banking operations are given.

Використана література:

1. Про поштовий зв'язок: Закон України від 04.10.2001 р. № 2759-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2759-14>.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
4. Масляєва К.В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг України: Монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2010. 176 с.
5. Про надання національними операторами поштового зв'язку фінансової послуги з переказу коштів: Постанова Правління Національного банку України від 21.12.2017 р. № 138. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0138500-17>.
6. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
7. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-%D0%BF>.
8. Про банки і банківську діяльність Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо фінансових послуг у галузі поштового зв'язку: Проект Закону України від 21.06.2017 р. № 6601. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62068.

Maxym Lisovyi,

Post-graduate student of the Department of Economic Law
Yaroslav Mudryi National Law University